DE STAAT VAN HET NEDERLANDS IN DE WERELD

Veldonderzoek van de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek

Leden Raad van Advies veldonderzoek internationale neerlandistiek

Dhr. drs. Hans Beelen
Carl von Ossietzky Universität Oldenburg, Duitsland

Dhr. prof. dr. Lars Bernaerts
Universiteit Gent, België

Mevr. dr. Nerina Bosman
Universiteit van Pretoria, Zuid-Afrika

Dhr. lic. Benjamin Bossaert
Univerzita Komenského, Slowakije

Dhr. Dorian van der Brempt
directeur Spilliaert Huis in Oostende, België

Dhr. drs. Albert Gielen
Univerzita Karlova, Tsjechië

Mevr. drs. Esther Ham
Indiana University, Verenigde Staten

Dhr. drs. Herman van der Heide
Università degli Studi di Bologna, Italië

Mevr. dr. Annika Johansson
Stockholms Universitet, Zweden

Mevr. dr. Henriëtte Louwerse
University of Sheffield, Verenigd Koninkrijk

Dhr. lic. Eric Mijts
Universiteit van Aruba, Aruba

Dhr. Petr Oskolkov
MGIMO-Universiteit, Rusland

Dhr. prof. dr. Jan Renkema
emeritus Tilburg University, Nederland

Dhr. Jan Schinkelshoek
oud-lid van de Tweede Kamer en voormalig lid van de Interparlementaire Commissie van de Taalunie, Nederland

Mevr. prof. Larissa Shishulina
MGIMO-Universiteit, Rusland

Mevr. Christina Suprihatin M.A.
Universitas Indonesia, Indonesië

Dhr. dr. Johan Vanparys
Université de Namur, België

DE STAAT VAN HET NEDERLANDS IN DE WERELD

Veldonderzoek van de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek

– januari 2018 –

5 Voorwoord: Versterk het Nederlands in een veranderende wereld
9 1. Onderzoek naar de staat van het Nederlands in Europa en de wereld
11 2. Aanbevelingen en benodigde investeringen
13 3. Nederlands in de wereld: economische belangen en *soft power*
17 4. Internationale neerlandistiek als mondiaal netwerk
19 5. Belang van het nú investeren in de Taalunie

Casestudy's
21 1. Duitsland: 'Onbegrijpelijk dat er niet meer wordt geïnvesteerd in taal- en cultuurbeleid'
22 2. CODL – Over het internationale onderzoeksproject *Circulation of Dutch Literature*
23 3. Digitale toekomst
24 4. Nederlands als toegang tot onderwijs, arbeidsmarkt en als raam op de wereld

Internationale Vereniging voor Neerlandistiek

De IVN is een internationaal podium voor de neerlandistiek met meer dan 600 leden binnen en buiten het taalgebied.

www.ivn.nu

VOORWOORD

VERSTERK HET NEDERLANDS IN EEN VERANDERENDE WERELD

De toekomst van het Nederlands is onderwerp van discussie in Vlaanderen en Nederland. Vooral in het hoger onderwijs is er sprake van verengelsing. Daardoor is er de dreiging van generaties afgestudeerden die hun moedertaal niet meer op academisch niveau beheersen. Ook is er nu al een tekort aan academisch geschoolde docenten Nederlands, en dat tekort wordt de komende jaren alleen maar groter.

Met name Nederland is al sinds 1945 sterk op Groot-Brittannië en de Verenigde Staten gericht. Dit is deels ten koste gegaan van relaties met andere Europese landen. Daarin heeft Nederland minder geïnvesteerd, in geld en in aandacht. Andersom wordt er wel in het Nederlands en dus in Nederland en Vlaanderen geïnvesteerd. Wereldwijd, en vooral in Europa, zijn er jaarlijks 13.000 studenten die Nederlands studeren. Die studenten en hun docenten hebben in toenemende mate te lijden onder de afnemende financiële steun van de politiek.

Waar er in Vlaanderen brede maatschappelijke en politieke steun voor het Nederlands bestaat, lijkt de Nederlandse politiek minder belangstelling te hebben voor de Nederlandse taal en Nederlandstalige cultuur in Europa en daarbuiten. De bezuinigingen van de afgelopen jaren op bijvoorbeeld de Taalunie, en daarmee op de internationale neerlandistiek, laten dat zien.

Europese landen om ons heen zien wel in hoe er banden worden gesmeed via taal, cultuur en onderwijs. Niet voor niets heeft Duitsland zijn Goethe-instituten, steunt Zweden vertaalactiviteiten, heeft Frankrijk zijn Alliance Française en spreekt de British Council openlijk over 'strategische culturele banden' die de buitenlandse en economische politiek van het Verenigd Koninkrijk ondersteunen. Zelfs een klein land als Oostenrijk investeert jaarlijks 60 miljoen euro in een wereldwijd netwerk van taaldocenten.

Veldonderzoek

Het bestuur van de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek (IVN) heeft een veldonderzoek gedaan om de gevolgen van recente bezuinigingen voor de internationale neerlandistiek in kaart te brengen. Het IVN-bestuur wil de Vlaamse en Nederlandse politiek oproepen om het roer om te gooien, om samen te investeren in het Nederlands in de wereld.

Investeer

In een veranderend Europa kunnen Vlaanderen en Nederland niet achterblijven bij de bovengenoemde Europese landen. Het Nederlands is té belangrijk om ondergesneeuwd te raken. Het Nederlands is een verantwoordelijkheid van ons allen, dus ook van de politiek. Het IVN-bestuur geeft in deze rapportage *De staat van het Nederlands in de wereld* inzicht in de reikwijdte en impact van de internationale neerlandistiek. De oproep aan alle betrokkenen is duidelijk: investeer in de internationale neerlandistiek.

Namens het bestuur van de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek
Dr. Henriëtte Louwerse (University of Sheffield), bestuursvoorzitter IVN
Prof. dr. Jan Renkema (emeritus Tilburg University), Raad van Advies IVN
Prof. dr. Els Stronks (Universiteit Utrecht), bestuurssecretaris IVN
Drs. Iris van Erve, directeur IVN

● **141.** In 2016 bedroeg het aantal opleidingen Nederlands in het hoger onderwijs buiten Nederland en Vlaanderen 141.

● **519.** Er waren in 2016 wereldwijd 519 docenten werkzaam in de neerlandistiek buiten Nederland en Vlaanderen.

● **Vooral in Europa.** De meeste studenten Nederlands buiten het taalgebied zijn te vinden in Europa: bijna 78%. Ongeveer 10% studeert Nederlands in Afrika, 6% in Noord-Amerika en ruim 6% in Azië.

● **Onderwijs en onderzoek.** De mensen die zich bezighouden met de internationale neerlandistiek geven vooral onderwijs en doen onderzoek.

● **Méér.** Daarnaast houden neerlandici in het buitenland zich bezig met het organiseren van lezingen, boekpresentaties en wetenschappelijke bijeenkomsten en zijn ze actief als vertaler of cultureel producent.

● **Motivatie.** De neerlandici in het buitenland noemen als redenen voor hun werk: intellectuele voldoening van het doorgronden van een vreemde cultuur, contact met studenten en de afwisseling van hun vak.

● **Taal en cultuur.** Studenten in het buitenland kiezen vooral voor de studie Nederlands vanuit hun interesse voor de taal en cultuur. Het vinden van een baan op niveau is een goede tweede reden.

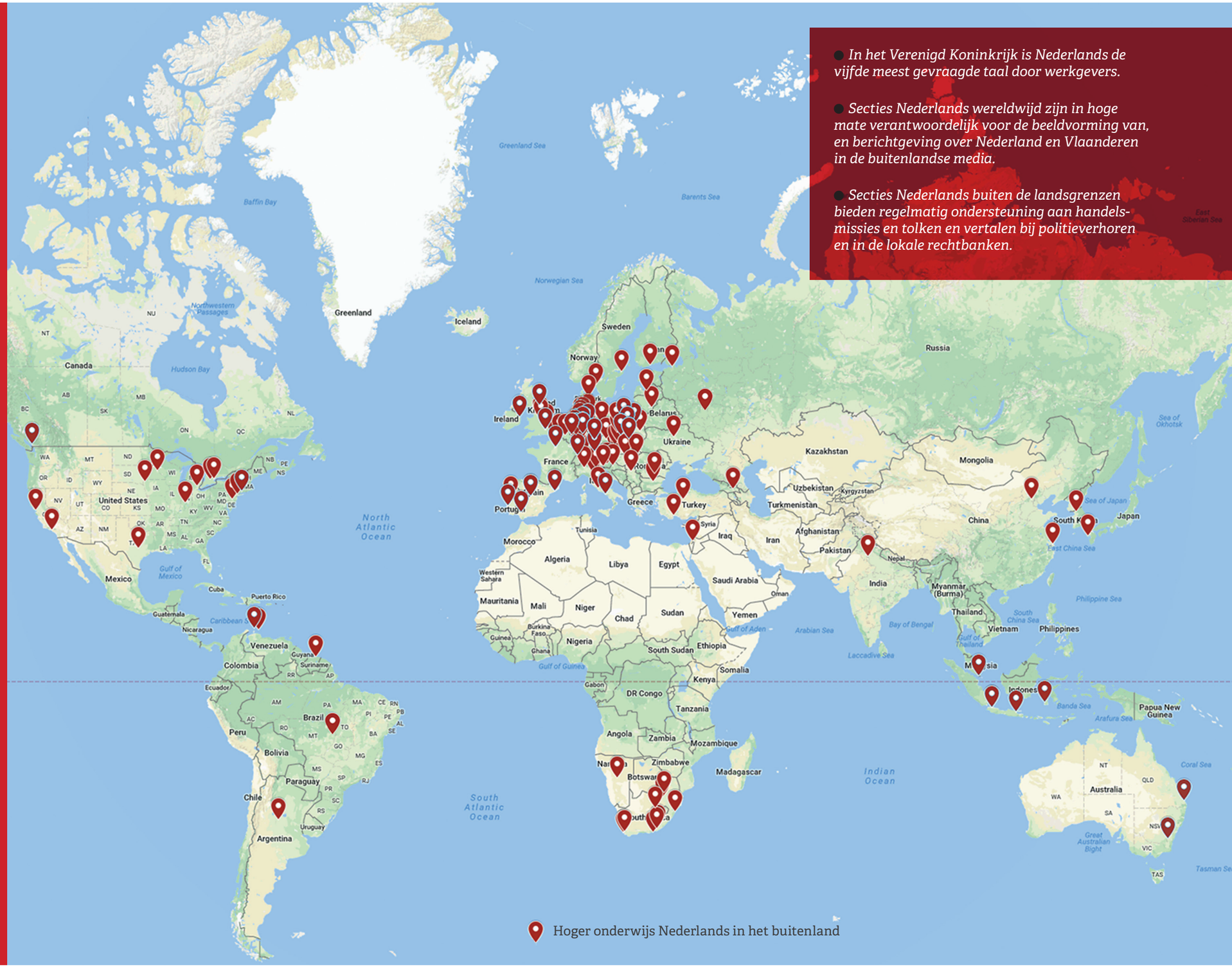
● **De toekomst.** Twee punten springen uit het onderzoek: de wens om contacten te verbeteren tussen collega's in het taalgebied (met name jongere docenten wensen dat) door samen te werken in onderwijs- en onderzoeksprojecten en de behoefte aan de beschikbaarheid van digitaal materiaal voor de eigen lespraktijk.

● **Bedreigingen.** De lage salarissen (vooral in gebieden waar de levensstandaard laag is), het gevaar te weinig tijd te hebben voor expertiseontwikkeling en door gebrek aan middelen de moderniseringsslag te missen worden door neerlandici in het buitenland als bedreigingen genoemd.

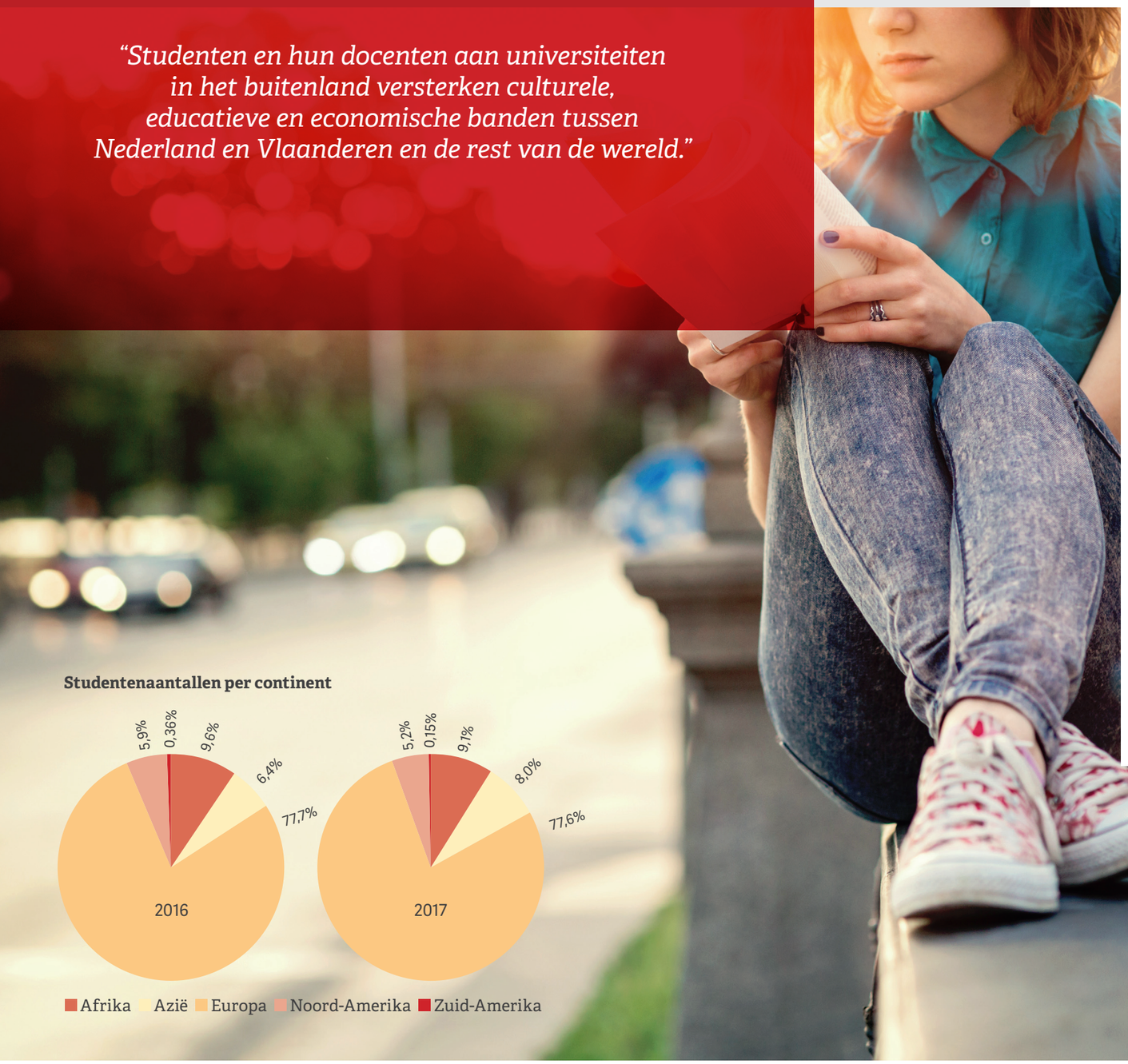
● *In het Verenigd Koninkrijk is Nederlands de vijfde meest gevraagde taal door werkgevers.*

● *Secties Nederlands wereldwijd zijn in hoge mate verantwoordelijk voor de beeldvorming van, en berichtgeving over Nederland en Vlaanderen in de buitenlandse media.*

● *Secties Nederlands buiten de landsgrenzen bieden regelmatig ondersteuning aan handelsmissies en tolken en vertalen bij politieverhoren en in de lokale rechtbanken.*

“Studenten en hun docenten aan universiteiten in het buitenland versterken culturele, educatieve en economische banden tussen Nederland en Vlaanderen en de rest van de wereld.”

1.

ONDERZOEK NAAR DE STAAT VAN HET NEDERLANDS IN EUROPA EN DE WERELD

Studenten en hun docenten aan universiteiten in het buitenland zorgen voor wereldwijde zichtbaarheid van de taal en cultuur van Nederland en Vlaanderen: zij versterken culturele, educatieve en economische banden tussen Nederland en Vlaanderen en de rest van de wereld. Zij garanderen dat de Lage Landen internationaal blijven meetellen.

Via de Taalunie werden studenten en staf aan circa 140 universiteiten wereldwijd decennialang gesteund. Door kortingen op het Taalunie-budget is die steun minder en minder geworden. Studiebeurzen waarmee excellente studenten een masteropleiding in Vlaanderen en Nederland konden voltooien, werden afgeschaft. Er werd gekort op zomercursussen voor beginnende studenten en op nascholing voor docenten. Uitwisselingsbudgetten voor docenten en onderzoeks- en vertaalfondsen werden geminimaliseerd. Bovendien verdween de steun waarmee salarissen van moedertaalsprekers (lectoren) aan buitenlandse universiteiten tot een aanvaardbaar niveau werden verhoogd.

De gevolgen van die bezuinigingen schetsen we in dit rapport. Het bestuur van de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek (IVN) voerde een veldonderzoek uit om verifieerbare gegevens te kunnen presenteren. Meer dan 600 docenten en onderzoekers die in het buitenland universitair onderwijs over het Nederlands verzorgen, reageerden op een IVN-enquête. Daarnaast verzamelden we informatie onder alumni wereldwijd: dit leverde 38 uitgebreide reacties op. Ten slotte interviewden we vertegenwoordigers van alle regio’s waar Nederlands wordt gedoceerd. Hun werk presenteren we in vier casestudy’s die inzicht geven in de dagelijkse werkzaamheden van internationale neerlandici.

We laten in dit rapport ook zien wat het internationaal academisch onderwijs en onderzoek rond de Nederlandse taal en Nederlandstalige culturen op internationale schaal met een bescheiden financiële ondersteuning van 3,5 miljoen euro aan economische voordelen en diplomatieke slagkracht oplevert.

“We laten in dit rapport zien wat een bescheiden financiële ondersteuning van 3,5 miljoen euro aan economische voordelen en diplomatieke slagkracht oplevert.”

2.

AANBEVELINGEN EN BENODIGDE INVESTERINGEN

Op basis van dit uitgebreide veldonderzoek geeft de IVN vier duidelijke aanbevelingen om verdere afkalving van de positie van het Nederlands binnen en buiten Europa te voorkomen en de mogelijkheden van de internationale neerlandistiek beter te benutten:

1. Steun en stimuleer de wereldwijde belangstelling voor de Nederlandse taal en Nederlandstalige culturen.
2. Zorg voor voldoende langjarige, gegarandeerde financiële en academische steun op maat voor de internationale neerlandistiek vanuit Nederland en Vlaanderen.
3. Ontwikkel het profiel van Nederlands als wereldtaal door de contacten tussen de universitaire secties in de Lage Landen en in Europa (en daarbuiten) te bestendigen.
4. Benut de rol van internationale deskundigen op het terrein van de neerlandistiek in diplomatieke, culturele, bedrijfsmatige en politieke organen.

Benodigde investeringen

Momenteel investeren de Nederlandse en Vlaamse overheden via de Taalunie 2 miljoen euro in de internationale neerlandistiek. Wij vragen de Nederlandse en Vlaamse regering om het huidige bedrag met minstens 3,5 miljoen te verhogen. Met naar verhouding lage investeringen (voor een periode van vijf jaar) kan de IVN samen met de Taalunie en internationale partners resultaat boeken op de volgende terreinen:

	WAT	NODIG	TOTAAL
1	**Investering in cultuurinstituten**, verbonden aan vijf vakgroepen/locaties binnen Europa met een brede transnationale culturele en politieke opdracht.	5 x 160.000	0,8 mln.
2	**Ondersteuning buitenlandse universiteiten** die Nederlands aanbieden, door bekostiging extra lectoraten ten behoeve van bedrijfsleven en onderzoek. Voorlopig tien instituten in Europa (andere dan onder 1).	10 x 50.000	0,5 mln.
3	**Ondersteuning nieuwe docentschappen met cultureel attachéschap** in BRICS-landen.	5 x 100.000	0,5 mln.
4	**Subsidie van lokale onderwijs- en onderzoeksinitiatieven binnen en buiten het taalgebied** (colloquia, beurzen, digitaal lesmateriaal) ter versterking van de internationale uitstraling van de Nederlandse taal en Nederlandstalige culturen.	40 x 30.000	1,2 mln.
5	**Promotieactiviteiten voor cultuur** (literatuur, Dutch design, Flemish Cinema, Flemish Graphic Novels, enz.) en **uitbreiding zomercursus- en nascholingsaanbod**.		0,5 mln.
	TOTAAL		3,5 mln.

'Raadt u Nederland aan als vakantieland?' 92% van de respondenten zegt: ja!

“Vooral vanuit Midden- en Oost-Europa is er groeiende vraag naar expertise op het gebied van Nederlandse taal en cultuur vanuit het bedrijfsleven en de diplomatie.”

3.

NEDERLANDS IN DE WERELD: ECONOMISCHE BELANGEN EN *SOFT POWER*

Neerlandici die buiten het Nederlandse taalgebied opgeleid worden, bieden een cultureel en politiek voordeel voor Nederland en Vlaanderen. Ze vergroten de reikwijdte en impact van het Nederlands, in de eerste plaats in de directe omgeving van Nederland en Vlaanderen, Europa. Daarbij gaat het ook om duidelijke economische voordelen: jaarlijks een nieuw contingent aan buitenlandse studenten die het Nederlands als noodzakelijke aanbeveling zien op de banenmarkt.

Engels alleen is niet genoeg op de banenmarkt

Kennis van de Engelse taal *alleen* is op de internationale banenmarkt geen onderscheidende kwaliteit meer. Het is de studie Nederlands die internationaal perspectieven biedt, met name binnen Europa. Vooral een combinatie neerlandistiek met juridische en economische vakken verhoogt de kans op een baan voor studenten in de internationale neerlandistiek, geven onze respondenten aan. Vanuit Nederland en Vlaanderen gezien zijn die studenten hooggeschoolde internationale talenten. Zij kunnen in bedrijfskundige, diplomatieke en culturele functies worden ingezet: in hun eigen regio of in de Lage Landen.

Bedrijfsleven grote winnaar

Niet ieder instituut of iedere regio in Europa en daarbuiten beschikt over exacte gegevens over de loopbaan van hun alumni. Uit de reacties van de docenten en studenten komt wel een duidelijk beeld naar boven: de meerderheid van de internationale neerlandici komt terecht in het bedrijfsleven. Dat neemt niet weg dat het per regio sterk verschilt waar studenten na hun afstuderen terechtkomen.

Uit een recent onderzoek van de regio Midden-Europa zegt bijna 80% van de respondenten na afstuderen met Nederlands op de werkvloer te maken te hebben. Meer dan 35% werkt voor een bedrijf of organisatie binnen Nederland en Vlaanderen (bijvoorbeeld ING, Tessenderlo Chemie, AKZO Nobel, ABN AMRO) en 8,4% werkt in Nederland en Vlaanderen. Zo’n 19% werkt voor multinationals die Nederlandse en Vlaamse *expats* diensten willen kunnen leveren, zoals AT&T en IBM. Die bedrijven zijn net als nationale overheden soms ook sponsor van de studie neerlandistiek in dat land. In Rusland komen de neerlandici veel terecht in de internationale diplomatie of bij grote internationale organisaties als UNESCO en de VN.

Culturele en diplomatieke schakelfunctie van de internationale neerlandici

De internationale neerlandistiek is een belangrijke schakel tussen onderwijs en wetenschap en speelt daarnaast een rol in culturele producties, publieke dienstverlening en economische activiteit. Respondenten uit alle regio’s geven aan dat zij op veel deelgebieden actief zijn. Neerlandici in het buitenland zijn werkzaam in onderzoek en onderwijs, maar ze zijn ook vertaler of tolk, organiseren culturele activiteiten of vervullen consulaire taken. In veel landen werken docenten

Genoemde werkgevers waar studenten Nederlands terechtkomen:
IBM, Dell, ING, Quintiles, AT&T, Lenovo, Accenture, Deutsche Telekom, Henkel, Johnson Controls, Wizzair, eBay, Tessenderlo Chemie, Da Vinci software, Flanders Investment and Trade, Belgische Federale politie, Danubiana Meulensteen Art Museum, nieuwszender TA3, archief, rechtbank, AKZO Nobel, ABN AMRO, juridische kantoren, ambassade, Consulaat-Generaal, ministerie van Buitenlandse Zaken, MGIMO, MSU, SPbGU, MSLU, Benelux Centre van de Russische Staatsuniversiteit voor Humaniora, Nuffic, NESO, Mutch Dutch, VN, UNESCO, IMEMO.

nauw samen met de Nederlandse ambassade en de Vlaamse vertegenwoordiging omdat ze kennis over de nationale en lokale situatie kunnen combineren met kennis van het Nederlands en Nederlandstalige culturen.

Nederlands als kracht in Europa
Met het vertrek van het Verenigd Koninkrijk uit de EU is de noodzaak tot het uitbreiden en uitbouwen van contacten in Europa belangrijker dan ooit. Onze enquête laat zien: het onderwijs, zowel middelbaar als universitair, leent zich daarvoor uitstekend. In Duitsland, met name in de grensgebieden, gaat 90% van de afgestudeerden Nederlands aan de slag in het lager of middelbaar onderwijs in eigen land. Er zijn in Duitsland al met al veel meer neerlandici in opleiding dan in Nederland en Vlaanderen. Dat betekent dat een Duitse leerling Nederlands een grotere kans heeft om een academisch geschoolde docent in zijn Nederlandse les aan te treffen dan een Nederlandse leerling. De regio Zuid-Europa ziet een groeiende trend (aldus het Nuffic) in met name Italiaanse studenten die voor Nederlands kiezen om een masterprogramma in Nederland of Vlaanderen te gaan volgen omdat zij in hun bacheloropleiding kennis hebben gemaakt met het Nederlands.

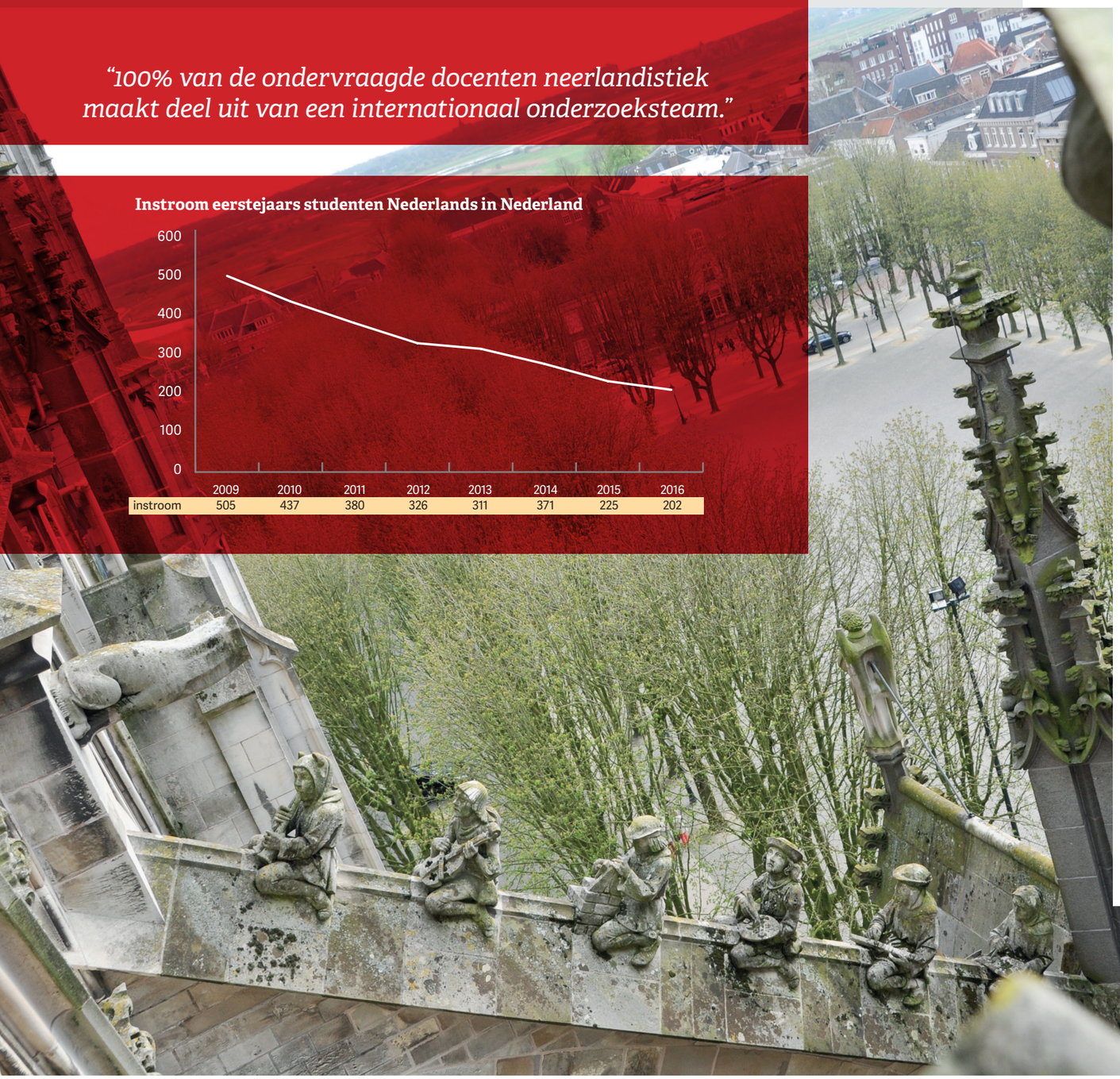
Groeipotentieel: meer investeringskansen
Dat er wereldwijd veel belangstelling is voor de Nederlandse taal bevestigen onze cijfers: jaarlijks zijn er rond de 13.000 bachelor- en masterstudenten, en sinds 2015 heeft de MOOC, digitale taalcursus, 'Nederlands voor beginners' (gemaakt door de Rijksuniversiteit Groningen) al meer dan 140.000 leerders uit tal van landen bereikt. Vooral vanuit Midden- en Oost-Europa is er groeiende vraag naar expertise op het gebied van Nederlandse taal en cultuur vanuit het bedrijfsleven en de diplomatie. Het Nederlandse bedrijfsleven is niet voor niets de grootste buitenlandse investeerder in Polen.

In Indonesië kent het bedrijfsleven – met name in het toerisme – een groeiende vraag naar neerlandistieke expertise. Voor functies bij de overheid en bijvoorbeeld archieven en juridische functies is passieve kennis van het Nederlands een blijvende voorwaarde. In opkomende economieën als China, India en Brazilië ontstaan de eerste secties Nederlands. Er moeten echter dringend grote stappen worden gezet om via de taal en cultuur een nieuw publiek te bereiken dat de culturele en economische impact van Vlaanderen en Nederland kan vergroten. Een respondent uit Brazilië verwoordt het duidelijk: 'De internationale neerlandistiek is nog steeds vrijwel Europees. De rest van de wereld lijkt onzichtbaar voor de Nederlandse en Vlaamse regeringen. Als investeringen in de neerlandistiek op bijvoorbeeld universiteiten in Brazilië uitblijven, laten we een belangrijke kans op culturele zichtbaarheid en dus economische mogelijkheden liggen.'

"100% van de ondervraagde docenten neerlandistiek maakt deel uit van een internationaal onderzoeksteam."

Instroom eerstejaars studenten Nederlands in Nederland

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
instroom	505	437	380	326	311	371	225	202

4.

INTERNATIONALE NEERLANDISTIEK ALS MONDIAAL NETWERK

Niet alleen voor Europa en de rest van de wereld is de internationale neerlandistiek van belang. In Nederland en Vlaanderen neemt het aantal eerstejaars studenten Nederlands al jaren af. De KNAW voorspelt in een recente *position paper* (*Academisch gevormde leraren in het voortgezet onderwijs*, 2017) een nijpend en onverantwoord tekort aan academisch geschoolde leraren Nederlands. In het universitaire onderwijs en het wetenschappelijk onderzoek staat het Nederlands, zelfs binnen het eigen taalgebied, sterk onder druk. Het Nederlands verliest terrein, zowel als studiekeuze, als wetenschapstaal en als onderzoeksgebied.

Een sterke internationale neerlandistiek, waarbij docenten en onderzoekers van binnen en van buiten het taalgebied intensief samenwerken om een dynamisch, wereldwijd vakgebied te vormen, kan een tegenwicht vormen tegen de neergaande trend. Neerlandistiek is immers internationaal, en biedt over de hele wereld kansen, studieplaatsen, culturele knooppunten en internationale raakvlakken.

Internationale neerlandici: samen vitaal in onderwijs en onderzoek

De neerlandistiek binnen het taalgebied profiteert van de vitaliteit van de internationale evenknie, zo geven onze respondenten aan. Studenten in Nederland en Vlaanderen willen deel uitmaken van een geglobaliseerde wereld. Nederlandse en Vlaamse studenten ervaren dat Nederlands een transnationale studie is, waarbinnen je ruime internationale ervaring kunt opdoen in het Nederlands in het kader van bijvoorbeeld een Erasmusstudieperiode.

Kiezen voor Nederlands is binnen het taalgebied niet meer vanzelfsprekend. Voor de internationale neerlandistiek is dat gemis aan vanzelfsprekendheid niet nieuw. Al jaar en dag leggen internationale docenten contacten met vertaalbureaus, tolkopleidingen, Vlaamse en Nederlandse bedrijven en uitgeverijen, andere universitaire programma's en de lokale Nederlandse en Vlaamse gemeenschap ter plekke om na te gaan hoe hun opleiding meer studenten kan trekken en de garantie op een baan na afloop van de studie kan bieden. Onze respondenten geven aan op dat vlak van elkaar te kunnen leren.

Te leren valt er ook door gezamenlijk onderzoek. 100% van de respondenten geeft aan onderdeel te zijn van een internationaal netwerk. Bovendien vereisen nieuw gerezen onderzoeksvraagstukken (bijvoorbeeld naar de stimulering van de mondiale circulatie van Nederlandstalige literatuur, of naar beleid ten aanzien van verandering van het Nederlands onder invloed van andere talen) internationale samenwerking.

“De ambassadeursfunctie van de internationale neerlandistiek als medium voor het creëren van zichtbaarheid van de taal en cultuur van de Lage Landen in de wereld is van onschatbare waarde.”

5.

BELANG VAN HET NÚ INVESTEREN IN DE TAALUNIE

De Taalunie is van levensbelang voor de internationale neerlandistiek. Het bestaan van de Taalunie laat zien dat de Vlaamse en Nederlandse regering het onderwijs en onderzoek in de eigen taal en cultuur belangrijk vinden. Dat de Taalunie financiële ondersteuning biedt, is eveneens cruciaal. Buitenlandse universiteiten bekostigen weliswaar het leeuwendeel van het onderwijs Nederlands uit eigen fondsen, maar de politieke en financiële steun van de Taalunie voor studenten en docenten is onontbeerlijk.

Desinteresse

Onze respondenten constateren dat ze door de afkalvende financiële steun vanuit Nederland en Vlaanderen bij hun eigen universiteiten moeilijker financiële en politieke steun vinden. Het wegvallen van stimuleringssubsidies vanuit Nederland en Vlaanderen wordt in het buitenland ervaren als desinteresse. Vooral omdat andere, veel kleinere landen grotere bereidheid tonen om te investeren in studenten en docenten die hun taal willen leren en vertegenwoordigen.

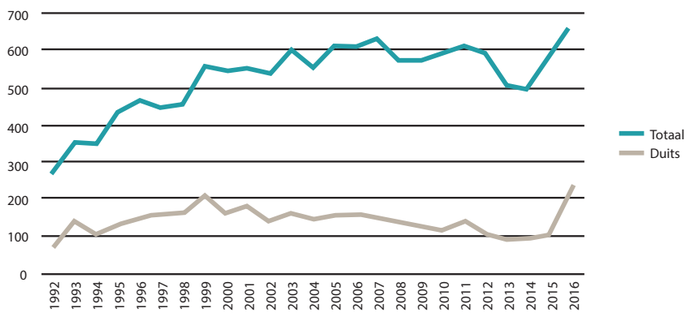
Tijd voor zelfbewuste stappen voorwaarts

De ondersteuning via de Taalunie zorgt voor contact, stimuleert kwaliteit en innovatie en verhoogt de zichtbaarheid van het Nederlands. Deze stimuleringsactiviteiten zijn nu belangrijker dan ooit, en vereisen de 3,5 miljoen euro die wij vragen. Nederlands is niet voor niets de vijfde taal op het internet, en (post-Brexit) de zesde meest gesproken taal binnen de Europese Unie.

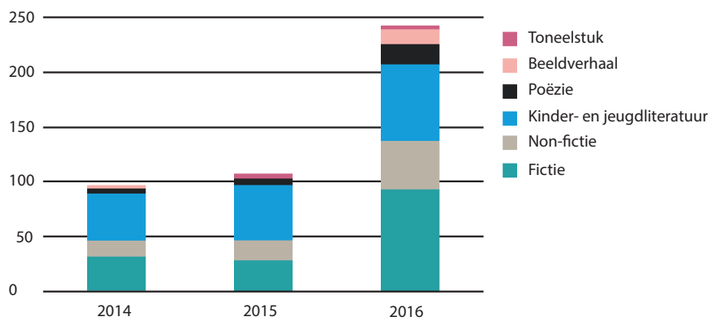
Het is voor met name Nederland tijd om zelfbewuster naar buiten te treden en in het voetspoor van Vlaanderen te laten zien hoe het Nederlands mondiaal aanwezig is en invloed heeft. Traditioneel beschouwen we in de Lage Landen de beeldende kunst, film en design als onze sterke culturele troeven. Het vele wervende werk van Nederlandse en Vlaamse ministers heeft hier zijn vruchten afgeworpen, maar een deel van het potentieel van de belangstelling voor Nederland en Vlaanderen, namelijk de belangstelling voor de Nederlandse *taal* en Nederlands*talige culturen* is onontgonnen gelaten. Met het oog op voortgaande diplomatieke activiteiten en economische bedrijvigheid is het nú de tijd om die belangstelling te gelde te gaan maken.

In **2010** bedroeg het totale Taalunie-budget **€ 12.143.024**
In **2015** is het **€ 9.857.315**
In **2016** is het **€ 10.194.563**
In **2017** is het **€ 9.981.762**

Aantal literaire vertalingen van Nederlandstalige literatuur in het Duits ten opzichte van het totaal aantal vertalingen wereldwijd

Aantal literaire vertalingen van Nederlandstalige literatuur in het Duits

De reikwijdte van het Nederlands-Vlaamse gastlandschap

- meer dan 314 nieuwe literaire vertalingen
- meer dan 450 nieuwe aan Nederland en Vlaanderen gerelateerde boeken
- meer dan 1.000 programma's en evenementen met deelname van circa 200 Nederlandse en Vlaamse auteurs
- online 7.000 artikelen en vermeldingen in het Duitse taalgebied

CASESTUDY 1

Duitsland: 'Onbegrijpelijk dat er niet meer wordt geïnvesteerd in taal- en cultuurbeleid'

De Buchmesse in Frankfurt heeft in 2016 een belangrijke impuls geleverd aan de belangstelling voor Nederlandstalige literatuur. Ook voor universiteiten in Duitsland was deze succesvolle promotie van belang. De boekensector is immers voor een groot deel aangewezen op de universitaire neerlandistiek, omdat daar de mensen worden opgeleid die verstand hebben van taal en literatuur (vertalers, recensenten, literatuurexperts die leesrapporten e.d. voor uitgevers opstellen).

Genoemde impuls aan de belangstelling voor Nederlandse literatuur lijkt gunstig, maar ondanks de ogenschijnlijke bloei van het Nederlands in Duitsland noemen onze respondenten het vak 'fragiel' en de toekomst 'donker'. En dat is extra zorgelijk want met zo'n 3.000 studenten op 20 universiteiten studeert meer dan 22% van alle studenten internationale neerlandistiek wereldwijd in Duitsland, Oostenrijk of Zwitserland. Bovendien worden veel van deze studenten docent Nederlands op een van de basis- of middelbare scholen in de grensgebieden waar Nederlands als schoolvak op grote schaal wordt aangeboden. Volgens de cijfers van de Taalunie, gaat het om meer ongeveer 400.000 leerlingen. Dit is voor Nederlandse begrippen een ongekend hoog aantal leerders.

De vraag naar gekwalificeerde leraren neemt nog altijd toe. Hans Beelen, werkzaam als docent en onderzoeker aan de Universität Oldenburg, constateert een groei van leerlingen die in het basisonderwijs en het middelbaar onderwijs Nederlands als vreemde taal leren. Toch noemt Beelen de toekomst van de universitaire opleidingen Nederlands in Duitsland donker: lectoren en hoogleraren die stoppen, bijvoorbeeld vanwege pensionering, worden vaak niet opgevolgd, wat in sommige gevallen het einde van een complete opleiding betekent. Docentschappen verdwijnen of worden op een laag pitje gezet. Recente voorbeelden zijn Marburg, Leipzig en Würzburg.

Het Nederlands is dus zelfs in het buurland van Vlaanderen en Nederland kwetsbaar, maar, zo betoogt Beelen: 'Tussen Nederland en Duitsland bestaan intensieve betrekkingen op velerlei gebied en het is van belang dat deze professioneel onderhouden en ondersteund worden door universitair opgeleide experts, ook op het gebied van taal en letteren.'

De interesse in Nederlandse en Vlaamse taal en cultuur is groot in Duitsland en het succes van de *Buchmesse* heeft dat opnieuw onderstreept. Het is nu van belang om door te bouwen en de zichtbaarheid te verankeren in een nieuwe culturele instelling die net zoals het Huis der Cultuur deBuren in Brussel een zichtbare en wervende aanwezigheid is in bijvoorbeeld Keulen. Een alumnus in Keulen betreurt dat het Belgisch Huis in Keulen gesloten is. Dat de Nederlandse en Vlaamse overheid niet meer investeren in taal- en cultuurbeleid vindt men in het grote buurland 'onbegrijpelijk.'

CASESTUDY 2

CODL – Over het internationale onderzoeksproject *Circulation of Dutch Literature*

Vertalingen en bewerkingen zijn een belangrijk middel om de Vlaamse en Nederlandse literatuur over de wereld te verspreiden. In het onderzoeksproject Circulation of Dutch Literature (CODL, 2013-2016) *– in het voortraject gesteund door de Taalunie, en later door NWO en FWO gefinancierd – werken internationale neerlandici, producenten (vertalers, theater- en filmproducenten) en beleidsmakers samen aan hun gedeelde belang van het stimuleren van de verspreiding van vertaalde Nederlandstalige literatuur.*

Onder leiding van Ton van Kalmthout (Huygens, ING, KNAW), Elke Brems (Katholieke Universiteit Leuven) en Orsolya Réthelyi (Loránd Eötvös-universiteit, Boedapest) werken 140 historisch en modern Nederlandse letterkundigen, vertalers en theaterwetenschappers afkomstig uit meer dan 20 verschillende taalgebieden en verschillende continenten aan onderzoek dat zicht geeft op de manier waarop Nederlandstalige literaire teksten grenzen passeren. Hoe worden ze vertaald en/of aangepast, eventueel naar een ander medium overgezet en van boek film gemaakt? Wie bemiddelen bij die grensoverschrijdingen: waren dat vertalers, redacteuren, critici, leraren, lezers, particuliere organisaties en overheidsinstanties?

De leden van deze internationale projectgroep stimuleerden door de bestudering van de circulatie van Nederlandstalige literatuur en hun expertise van anderstalige culturen de export van die Nederlandstalige literatuur. Samenwerking met het Nederlandse Letterenfonds, Vlaams Fonds voor de Letteren, Academia Belgica en het Koninklijk Nederlands Instituut in Rome (KNIR), Academia Belgica en de Academia d'Ungheria in Rome zorgde voor verspreiding van de kennis die CODL opleverde.

Daarnaast zorgden vanuit CODL georganiseerde workshops, vertaalateliers en theatervoorstellingen rond een aantal Nederlandse en Vlaamse teksten – denk aan de historische stukken *Elckerlijc* en *Lucifer* van Joost van den Vondel, maar ook aan de moderne roman de *De helaasheid der dingen* van Dimitri Verhulst – voor het maken van met vertalingen samenhangende producties. Nederlandstalige teksten reizen zo mede dankzij CODL niet alleen als vertaling, maar ook als theatervoorstelling de wereld over.

CODL is een typisch voorbeeld van een succesvol project waarin internationale neerlandici samenwerkten en het cultuurgoed van Vlaanderen en Nederland wereldwijd bekend maakten. Zoals CODL laat zien, zijn startsubsidies van de Taalunie voor dergelijke projecten nodig en onontbeerlijk.

CODL
An International Network
Studying the Circulation of Dutch Literature

CASESTUDY 3

Digitale toekomst

Wereldwijd hebben universiteiten de MOOC (Massive Open Online Course) ontdekt als een nieuwe manier om studenten te werven en om hun expertise te delen met een nieuw publiek dat normaal buiten het bereik van het hoger onderwijs blijft. Maar ze investeren vooral in deze online cursussen om hun naamsbekendheid en reputatie te verhogen.

De MOOC *Introduction to Dutch*, ontwikkeld door medewerkers van het Talencentrum (Jeroen van Engen, Birgit Lijmbach en Margriet Hidding) van de Rijksuniversiteit Groningen in 2015, was de eerste vreemdetaalcursus aangeboden op het internationale digitale platform *FutureLearn*. De deelnamecijfers bevestigen de wereldwijde belangstelling voor het Nederlands en de eerste analyses wijzen erop dat de MOOC een relatief goedkope en effectieve manier is om het imago van de taal en de cultuur van de Lage Landen te verspreiden. De drieweekse beginnerscursus Nederlandse taal is inmiddels negen keer aangeboden en heeft al meer dan 140.000 mensen bereikt. De meest recente editie was in augustus 2017 en trok meer dan 8.000 ingeschrevenen.

De internationale neerlandistiek ontwikkelt digitaal materiaal om een geografisch verspreid publiek vanuit een centraal punt te kunnen bedienen. NedWeb van de Universiteit van Wenen bedient al jaren een groot publiek, vooral in Midden-Europa, met online cursussen en open access informatie. In de VS biedt het docentschap van Indiana University Bloomington een taalcursus aan die open staat voor bachelorstudenten in heel Amerika. In Nederland en Vlaanderen is het kersverse LitLab.nl (Universiteit Utrecht en partners) een digitale aanvulling op het schoolvak Nederlands.

79% van onze respondenten gaf aan behoefte te hebben aan digitaal lesmateriaal op het gebied van Nederlandse taal, cultuur en literatuur. Het is daarmee een belangrijke ambitie van de IVN en de Taalunie om het potentieel van digitaal onderwijs te onderzoeken en het aanbod uit te bouwen binnen bestaande en beproefde structuren. We zien daarnaast in de open access constructie een mogelijkheid om een groot en in veel gevallen nooit eerder bereikt publiek aan te spreken. Naast een vervolg op de bestaande succesvolle MOOC verwachten we veel belangstelling (en uitstraling) voor culturele en politieke onderwerpen.

CASESTUDY 4

Nederlands als toegang tot onderwijs, arbeidsmarkt en als raam op de wereld

In Aruba en de andere eilandstaten die voorheen deel uitmaakten van de Nederlandse Antillen is Nederlands een officiële taal, maar meestal niet de eerste taal van de studenten. Eric Mijts, Universiteit van Aruba, is docent en maakt deel uit van internationale onderzoeksprojecten zoals Language Planning, Policy and Law in Small Island States (een samenwerking van Universiteit van Aruba, Rijksuniversiteit Groningen en Universiteit Antwerpen).

Eric Mijts stelt:
'De internationale neerlandistiek is uniek in die zin dat deze bestaat uit een groep mensen die ondanks een grote diversiteit aan achtergronden een sterke band heeft door de passie voor de Nederlandse taal, de Nederlandstalige literatuur en culturen. En dat telkens – zonder uitzondering – in een relativerend en vergelijkend perspectief. De ambassadeursfunctie van de internationale neerlandistiek als medium voor het creëren van zichtbaarheid van de taal en cultuur van de Lage Landen in de wereld is van onschatbare waarde.'

Aan de universiteit in Jakarta beginnen elk jaar een kleine 300 studenten aan de bacheloropleiding Neerlandistiek om na hun afstuderen banen te vinden bij archiefinstellingen, musea en banken, en in de toeristenindustrie en de culturele sector. Daarnaast wordt het Nederlands als bronnentaal aangeboden op talloze universitaire talencentra waar jaarlijks duizenden studenten aan deelnemen omdat het Nederlands nog altijd breed gebruikt wordt in allerlei academische disciplines.

Christina Suprihatin, Universitas Indonesia, analyseert:
'Internationale neerlandistiek is belangrijk voor Indonesië gezien het historische verleden. Als enige universiteit in Indonesië, zelfs in Zuid-oost-Azië, zijn we verantwoordelijk voor het verspreiden van het Nederlands. Deze taak kunnen we niet alleen verrichten. We hebben steun en hulp nodig en contact met de neerlandistiek in Nederland, Vlaanderen en in alle landen van de wereld waar Nederlands wordt gedoceerd op universitair niveau. In Indonesië wordt het Nederlands niet bedreigd door Indonesische autoriteiten, maar juist van buiten. De ondersteuning vanuit Nederland en Vlaanderen is voortdurend minder geworden en het eind is nog niet in zicht. En dat terwijl wij een leidende rol kunnen spelen en een springplank vormen naar andere landen in de regio.'

Nerina Bosman (Suider-Afrikaanse Vereniging vir Neerlandistiek) vertelt:
'De bestudering van de Nederlandse taal en letterkunde in Zuid-Afrika vindt plaats binnen de vakgroepen Afrikaans. Dat betekent dat Nederlands veel aandacht krijgt in cursussen vergelijkende taalkunde en taalgeschiedenis. Ook Nederlandstalige letterkunde wordt vaak contrastief aangeboden. 'Nederlands biedt ons een venster op Europa, een andere wereldbeschouwing en zorgt daarom voor persoonlijke en academische verruiming. Ook binnen het huidige discours over dekolonisering is een verbintenis met Nederlands voor ons heel belangrijk. De ondersteuning van de Taalunie voor al onze activiteiten is van onschatbare waarde.'

COLOFON

Bronnen
- Cijfers over aantallen studenten, opleidingen, docenten en de taal (p. 5, 7, 8, 9, 15, 19, 21, 24): Taalunie
- p. 10: Eindrapport Adviesgroep Financiële Openheid (AFO), juni 2016
- p. 15: Rapport Nuffic 'Update: Incoming student mobility in Dutch higher education 2016-17'
- p. 16: neerlandistiek.nl
- p. 20: vertalingendatabase.nl en 'Dit is wat we delen', rapport Frankfurter Buchmesse 2016 Nederlands Letterenfonds

Respons
- 643 docenten en onderzoekers vulden de enquête in
- 38 alumni vulden een verslag in n.a.v. een vragenlijst
- 12 vertegenwoordigers van de regio's waar Nederlands wordt gedoceerd zijn geïnterviewd

- Kaart op p. 6 en 7: Hoger onderwijs Nederlands in het buitenland

De gebruikte enquête voor het veldonderzoek kunt u opvragen bij: bureau@ivn.nu

Het onderzoek werd uitgevoerd door de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek (IVN), met steun van het ministerie van OC en W
www.ivn.nu

januari 2018

Vormgeving: Sjoukje van Gool
Beeld: Iris van Erve, Sjoukje van Gool, Hannah James, Nevena Kukoljac, Henriëtte Louwerse, Eric Mijts

‘In Praag staat het culturele bolwerk Goethe-Institut, vergelijkbare instellingen zijn ook mogelijk gemaakt door Frankrijk en Italië. Dat lijkt meer dan logisch, maar ook Hongarije verricht culturele zorg, evenals Roemenië en Bulgarije. Nederland? Nee, geen cultuur, wel een Kamer van Koophandel.’

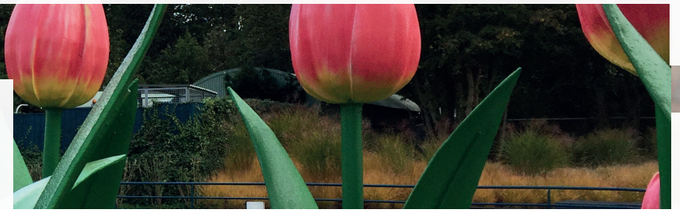
Albert Gielen, Tsjechië

‘Wereldwijd functioneert er een uitgebreid netwerk deskundigen, docenten en onderzoekers die belangstelling en zelfs liefde heeft voor alles wat met het Nederlands en met de Lage Landen te maken heeft. Voor het bedrijfsleven is Nederlands nu heel belangrijk, want landen in de regio Oost-Europa hebben veel ervaring met handelsoperaties en gezamenlijke business met de Lage Landen.’

Petr Oskolkov, Rusland

‘Laatst bij de verkiezingen in Nederland werd de afdeling benaderd over deelname bij een presentatie van het Nederlandse politieke systeem. Hierbij schieten Zweedse journalisten vaak tekort omdat hun kennis over het Nederlandse taalgebied beperkt is.’

Annika Johansson, Zweden

‘Aanraking met de Nederlandstalige wereld wordt door alle docenten en studenten als iets enorm positiefs beschouwd. Nederlands biedt ons een venster op Europa, een andere wereldbeschouwing en zorgt daarom voor een persoonlijke en academische verruiming. Ook binnen het huidige discours over dekolonisering, is een verbintenis met Nederlands voor ons heel belangrijk.’

Nerina Bosman, Zuid-Afrika

‘Het bestaan van een vak Nederlands in Finland is belangrijk omdat informatie over de Nederlandstalige wereld nu vaak via de universiteit wordt gevraagd. Het vak heeft dus ook een algemenere maatschappelijke functie.’

Rogier Nieuweboer, Finland

‘Bij deze wil ik dus in eerste instantie de IVN en de Taalunie stimuleren om projecten te ontwikkelen rond samenwerking, uitwisselen van expertise, verder ontwikkelen van cursussen, leermaterialen, publicatiemogelijkheden.’

Benjamin Bossaert, Slowakije